

18e jaargang
nummer 4
april 1982

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit vrijwillige bijdragen

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

WIM KOK WEET BÉST WAT HIJ DOET!

Begin maart sprak vice-premier Den Uyl op een bijeenkomst van de PvdA in Assen. Hij deed daar - opnieuw - een hartstochtelijk beroep op de FNV om het verzet tegen de korting op het ziektegeld te staken. Den Uyl zei:

"...Korting op het ziektegeld is onvermijdelijk als er moet worden voorkomen dat de sociale uitkeringen en het minimumloon van elkaar worden losgekoppeld en een dergelijke loskoppeling daar zijn wij tegen, omdat zij betekent dat er een klassemaatschappij zal ontstaan waarin werkenden en niet-werkenden tegenover elkaar komen te staan. Aan de koppeling houden wij vast. Dáár staan wij voor! Daarvoor zijn wij in dit kabinet gaan zitten. Als bezuinigingen onvermijdelijk zijn, dan gaat het er om, dat die bezuinigingen zo rechtvaardig mogelijk worden verdeeld. Dát is het beleid van de PvdA. Daar wensen wij niet aan te laten tornen. Daarom zeg ik tegen de F.N.V.: voorkom dat de PvdA wordt verzwakt en dat onze échte tegenstanders in hun vuistje lachen. Dáárom zeg ik tegen de F.N.V.: kijk waar dit op uitdraait; wéét waar je mee bezig bent!"

Is Wim Kok een man, die niet weet wat of hij doet? Die indruk hebben wij nooit van hem gekregen. Integendeel, wij zijn ervan overtuigd, dat hij dat heel goed weet. Waarmee Wim Kok bezig is, dat is: het organiseren van protestakties teneinde ongeorganiseerde protestakties te voorkomen. Wim Kok wil een protest waarvan de nadelen beperkt blijven, opdat er vooral geen verzet ontstaat waarvan de gevolgen niet te overzien zijn. Hij is er op uit nu eens in deze, dan weer in gene sektor stakingen van beperkte, althans nauwkeurig vastgestelde duur te proklameren opdat de dreiging van gelijktijdige stakingen van onbeperkte duur zoveel mogelijk zal worden afgewend. Dat Wim Kok in deze opzet niet volledig slaagt, is allesbehalve zijn schuld; het moet worden geweten aan de omstandigheid dat bepaalde ondernemers en de rechter hem een spaak in het wiel hebben gestoken, zoals bijvoorbeeld in het Waterweggebied. Vanzelfsprekend: nadat vice-president De Kruijff van de Amsterdamse rechtbank de Industriebond FNV een stakingsverbod had opgelegd (op verzoek van twaalf metaalbedrijven) heeft de bewuste bond in die bedrijven géén stakingen uitgeroepen. Het gevolg is echter

geweest, dat er wél "wilde" stakingen zijn geweest.

Tot dusver waren de akties van onderop nog niet erg omvangrijk. Maar het feit dát ze zijn uitgebroken heeft duidelijk aangetoond hoezeer de sociale spanning is opgelopen. Waar Wim Kok naar streeft, is het verminderen van die spanning, door het afblazen van stoom. Anders gezegd: terwijl Den Uyl het doet voorkomen alsof Wim Kok de spanning tussen de arbeiders en de PvdA vergroot - een spanning die hieruit voortspruit, dat in een tijd van economische malaise de (arbeidersvriendelijke) *mythe* van de PvdA steeds moeilijker valt te handhaven - is het omgekeerde het geval.

Voor Wim Kok is het verminderen van die spanning een kolfje naar zijn hand. Niet omdat de FNV als vakbeweging zo radikaal is en zo strijdbaar, maar juist omdat ze dat - gezien haar functie - *niet* is en nu de *schijn* op zich kan laden, het wél te zijn.

Hoe paradoxaal dat ook moge klinken, bij het ophouden van die radikale schijn krijgt de F.N.V. steun van dezelfde zijde, die hier en daar de *opzet* van deze vakbeweging doet mislukken, namelijk de rechterlijke macht. Immers, indien het uitroepen van een bepaalde staking door de rechter verboden wordt, dan wordt de radikale schijn van de betrokken bond versterkt, terwijl tegelijkertijd de bond gevrijwaard blijft voor alle risico's (van financiële en van andere aard) die aan een staking nu eenmaal zijn verbonden. Voor de bewuste bond en voor de vakbeweging brengt een dergelijke uitspraak géén nadelen mee; voor 't kapitalistisch bedrijfsleven, voor de regering, voor de burgerlijke samenleving doemen gevaren op: wat de vakbeweging ná zo'n vonnis niet meer kan, dat kunnen de arbeiders nog altijd wel, dat is een sinds jaar en dag bewezen feit. En hoe groter de spanning, hoe groter de kans dat de arbeiders het ook zullen doen: zélf, buiten alle gevestigde en traditionele organisaties om.

Maar weet zo'n Den Uyl dit allemaal dan niet? Natuurlijk wel. Maar de taak van Den Uyl is het om koste wat het kost en hoe ondankbaar dat werk ook moge wezen, de mythe van de PvdA als een zogenaamde "arbeiderspartij" in stand te houden. Het past bij die mythe om het te doen voorkomen alsof een verzwakking van de PvdA een verzwakking van de arbeidersklasse zou wezen en of PvdA en vakbeweging een gemeenschappelijk front behoren te vormen tegen wat Den Uyl "*onze echte tegenstanders*" heeft genoemd.

Getuige bepaalde passages in zijn Asser rede doelt Den Uyl daarbij op de heer Wiegel en zijn V.V.D. Als Den Uyl het over tegenstanders heeft dan heeft hij kennelijk *politieke* tegenstanders op het oog. Politieke tegenstanders echter zijn partijen of personen, die zich onder bepaalde omstandigheden niet tesamen in een regering kunnen bevinden. (En dat betekent dan tevens: onder andere omstandigheden wél). De werkelijke tegenstellingen in de samenleving zijn niet van politieke, maar van maatschappelijke aard; het zijn geen tegenstellingen tussen partijen, maar tegenstellingen tussen *klassen*. De heersende klasse lacht in haar vuistje wanneer de arbeidende klasse wordt verzwakt. Er is geen enkele reden waarom Wiegel of de VVD zouden lachen wanneer de PvdA en de vakbeweging zouden worden verzwakt. Een man als werkgeversvoorzitter Chris van Veen heeft uiting gegeven aan zijn vrees voor "Engelse toestanden". Maar wat het karakteristieke van de "Engelse toestanden" uitmaakt, dat is dit, dat de vakbeweging in Groot-Brittannië geen greep meer op de arbeiders heeft en dat daar te lande nou net precies dát gebeurt, wat Wim Kok voorkomen wil. "Engelse toestanden", dat wil zeggen een direkte, onversluierde konfrontatie tussen de twee belangrijkste klassen in de burgerlijke maatschappij.

Om die klassentegenstelling gaat het, een konflikt tussen beide wil de vakbeweging als zogenaamde "arbeidersorganisatie" voorkomen op het moment dat de zogenaamde "politieke arbeidersorganisatie" haar glans verloren ziet gaan. Men hoeft maar naar Engeland te kijken om te weten dat wanneer dit konflikt in hevigheid losbarst, er van een klassentegenstelling tussen werkenden en niet-lerkenden als waarvan Den Uyl heeft gerept, geen sprake is. Stakingen, tegen aantasting van de levensstandaard en bedrijfsbezettingen tegen sluitingen, wisselen daar elkaar af en vloeien in elkaar over. Dat ondervindt mevrouw Thatcher nu, dat ondervond Den Uyl's geestverwant Callaghan een paar jaar geleden. Den Uyl zou het morgen kunnen ondervinden. De kans daarop is des te groter, naarmate hij in zijn toespraken de schijn wekt, dat we pas bij de z.g. "loskoppeling" in een klassematschappij verzeild raken, met andere woorden daar nu *niet* in verkeren. Hij zou dat eens op een vergadering van arbeiders in Waterweg- of IJmondgebied moeten komen vertellen inplaats van in de Drentse hoofdstad aan een aantal aan de partij verknochte kaderleden. Wat hem dan wel overkomen zou? Wellicht iets nog veel onaangenamers dan zijn partijgenoot/fraktieleider Wim Meijer in november j.l. op het Amsterdamse Museumplein is overkomen.

=====

I S E E N H E R H A L I N G V A N D E S T A K I N G V A N
1 9 6 0 / 6 1 I N B E L G I E N O G T E V E R M I J D E N ?

(Van een Belgische medewerker)

In tegenstelling tot betogingen, zoals die bijvoorbeeld worden georganiseerd tegen (kern)bewapening of vóór een rechtvaardiger wereld, is een staking iets, dat men zelden of nooit ziet aankomen. De deelnemers of direct betrokkenen immers zijn geen kleinburgerlijke intellektuelen - met soms sympathieke eisen en verlangens - maar arbeiders: Jan en Piet met pet en overall. Is de aktie van de intelligentsia goed georganiseerd en doorgaans ordelijk, bij het (eigen) optreden van de arbeiders is dikwijls het tegenovergestelde het geval. Zij reageren impulsief op hun problemen en ze beschikken niet over zoiets wat men een "generale staf voor de aktie" zou kunnen noemen.

Vanzelfsprekend moeten hieraan twee opmerkingen worden toegevoegd. In de eerste plaats zijn er natuurlijk stakingen, die wél worden georganiseerd door een soort van "generale staf" zoals de vakbeweging. Deze echter zal bijna nimmer eigener beweging handelen, meestal slechts tengevolge van de druk van onderop. Dit soort georganiseerde stakingen heeft dan ook de bedoeling om "wilde" stakingen te voorkomen. In de tweede plaats: hoewel stakingen van arbeiders in de regel spontaan uitbreken en een "onofficieel" karakter hebben, kan het gebeuren dat zo'n aktie - als de intensiteit van de sociale konflikten toeneemt - ertoe leidt dat er zoiets ontstaat als een organisatie in de bedrijven en tussen de bedrijven onderling, teneinde de aktie(s) te coördineren en dus sterker te staan.

De geschiedenis leert - zoals nu in Polen - dat dergelijke organisa-

ties van karakter kunnen veranderen, dat zij, gelijk *Solidarnosc*, van een instrument tot verdediging van de arbeidersstrijd tot een instrument tot verdediging van de burgerlijke maatschappij kunnen worden 1).

Hoe dit ook zij, een feit is het, dat een toestand van schijnbare rust plotseling kan overgaan in één die door felle strijd wordt gekenmerkt, een strijd die niemand had voorzien. Stakingen zoals er in april en mei 1978 in België bij de openbare diensten zijn geweest, zag niemand aankomen. Zij hadden tot gevolg dat tienduizenden arbeiders uit Brussel, bij gebrek aan openbaar vervoer, volledig zijn gestrand.

De moeilijke weg van de inlevering

Al vanaf 1974/75 dateert in België het streven om ten voordele van de burgerij de lonen van de arbeiders te verminderen. Men herinnert zich hier levendig de index-manipulaties van de door Tindemans geleide regeringen, waarmee bijvoorbeeld de prijs van de aardappelen officieel op 10 frank per kilo werd gebracht, ofschoon ze in feite voor het dubbele van dat bedrag slechts moeilijk te krijgen waren. In dezelfde periode begonnen de bedrijven op grote schaal arbeiders en arbeidsters af te danken, met de bedoeling met minder arbeiders evenveel of zo mogelijk nog meer produkten te maken. Als gevolg hiervan is België in tweeërlei opzicht Europees rekordhouder: het heeft het grootste, stijgende aantal werklozen en de arbeidsproductiviteit vertoont een voortdurende stijging.

Inmiddels vertoont het budget van de Belgische overheid een steeds toenemend tekort. De regering moet aan steeds meer ontslagen of niet door het bedrijfsleven aangetrokken arbeidskrachten een werkloosheidsuitkering verstrekken en zij derft bovendien de door hen direkt of vóór hen door het bedrijf ingehouden belastingen. Daar komt dan nog bij, dat de Belgische staat een steeds grotere financiële steun aan het bedrijfsleven verleent. Er worden plannen ontworpen met subsidiebedragen die in de miljarden lopen en vervolgens ook uitgevoerd zoals bijvoorbeeld ten bate van de scheepsbouw, de scheepsreparatie, de glasnijverheid, de textielindustrie en de staalbedrijven. En voorts krijgt de Belgische bourgeoisie dan nog tal van andere cadeautjes in de schoot geworpen, zoals een verlichting van de belastingdruk. Daarnaast laat men 't kankergezweel van de belastingfraude ongestoord voortwoekeren.

Het resultaat kon uiteraard slechts zijn dat de overheid in grote financiële moeilijkheden raakte. Daar de regering een uitvoerend comité is dat de belangen van de bourgeoisie behartigt, kan het alleen maar logisch worden genoemd dat zij - om uit de impasse te geraken - trachtte te snoeien in de sociale zekerheid van de z.g. "welvaartsstaat". In dit licht is het ook niet te verwonderen dat een man als *Guy Verhofstadt*, die openlijk droomt van het 19e-eeuwse vrijheidsideaal, dat het aan kapitalisten toestond om van kinderarbeid te profiteren, benoemd werd tot voorzitter van de PVV, de partij waarin de uiterst rechtse Vlaamse bourgeoisie haar politiek tehuis vindt. In perioden waarin de sociale afbraak aan de orde is, gedijen dergelijke ouderwetse opvattingen nu eenmaal beter dan theorieën met behulp waarvan de *tekorten* van de welvaartsstaat kunnen worden aange-
toond.

Het is tekenend voor de situatie in België, dat hier bijvoorbeeld de horloge- en de autohandel alleen nog maar de duurdere modellen verkopen en de overige nog niet aan de straatstenen kwijt raken. Hoe kan het anders in een tijd waarin de arbeidersgezinnen hun inkomen voortdurend achteruit

zien gaan.

De politiek die de Belgische heersende klasse tot in 1981 voerde was die van de geleidelijke loondiefstal door middel van de indexering zoals die in België werd toegepast. Dit systeem toch kwam er op neer dat men een kwart van z'n koopkracht tengevolge van de inflatie inboette, onder andere doordat de belastingschalen *niet* werden geïndexeerd. Weliswaar stegen de brutolonen nog wel, maar doordat de belastingdruk steeds groter werd daalde de koopkracht.

In sommige takken van het bedrijfsleven zijn er sinds 1974 bijna geen loonsverhogingen meer geweest. Hetzelfde geldt voor 't overheidspersoneel, in het bijzonder de staatsambtenaren. En de neiging om brutale looningrepen toe te passen wordt voortdurend groter. Pogingen om "inlevering" tot stand te brengen bij sommige banken, bij een krantenbedrijf als de *Gazet van Antwerpen*, bij de scheepsreparatiewerven en bij Sidmar lukten soms, maar botsten ook wel, zoals bij Sidmar, op een sterke muur van verzet.

Voor de regering is deze brutale inleveringspolitiek dan ook geen gemakkelijke zaak. Zij moet terdege rekening houden met de reactie van de arbeiders. Terecht wordt door overheid en ondernemerdom gevreesd dat bij een brutale politiek van loonsvermindering (deflatie) gerekend moet worden op weerstand van de arbeidende bevolking, vooral in het economisch zwaar geteisterde Wallonië. Het behoeft dan ook geen verbazing te wekken dat eer er tot de gewenste sociale afbraak wordt overgegaan, de sociaaldemocratie naar de oppositiebanken wordt verwezen.

Hoewel de sociaaldemocratie als een deel van de burgerlijke samenleving moet worden beschouwd, is haar rol daarin een bijzondere. Via haar vakbeweging (in België het ABVV) beschikt zij over een degelijk uitgebouwd net van informanten binnen de arbeidersklasse: haar vrijgestelden en vertegenwoordigers in de bedrijven. Op die wijze is zij beter dan wie ook in de burgerlijke samenleving op de hoogte van eventuele spanningen binnen de arbeidersklasse. Zij moet ervoor zorgen dat deze spanningen worden opgevangen en gekanaliseerd, zodat op die wijze de klassentegenstellingen worden geneutraliseerd. Dit kan zij echter alleen maar indien zij beschikt over een zeker vertrouwen van de kant van de arbeiders.

Het beschikken over een anti-burgerlijk imago, over de *schijn* van anti-burgerlijkheid, is dan ook voor de vakbeweging een noodzakelijkheid. En daarom kan zij niet té drastisch tegen de arbeiders optreden. Echter als de burgerlijke nood aan de man komt zal zij zich volledig voor de verdediging van de burgerlijke samenleving inzetten. De ervaringen in Duitsland na 1918 (het optreden van de bloedhond Noske, de moord op Liebknecht en Rosa Luxemburg) hebben dat wel bewezen 2).

Het optreden van de vakbeweging en haar uiteindelijk positie kiezen aan de kant van de burgerij, dat zijn dingen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Er is hier sprake van een dualisme dat de vakbeweging nauwelijks kan verbergen. Ettelijke vakbondsbestuurders en ook vakbondsgedelegeerden in de bedrijven zijn dientengevolge tijdens stakingsacties dan ook door de arbeiders weggehoond. Een frappant voorbeeld waren de gevechten die er verleden jaar werden geleverd tussen arbeiders en vakbondsmensen bij de Fabrique Nationale in Herstal.

Soms is de binding tussen vakbondsleiders als Van den Ende en Gillon en de kapitalistenklasse zó groot, dat de eersten als gevolg daarvan hun rol als vakbondsbestuurder helemaal vergeten en zij aldus de kloof tussen arbeiders en vakbeweging op voor de burgerij alleszins gevaarlijke wijze

groter laten worden. Het voorbeeld van Polen, waar de vakbond Solidarnosc het woord staking uit haar vocabulair had geschraapt is wat dat betreft erg duidelijk. Telkenmale als er sociale spanningen ontstonden waren de "onafhankelijke" Poolse bonden nergens te bespeuren, behalve dan bij de politie. Als resultaat ontstonden er voor het regiem gevaarlijke stakingsgolven die tenslotte slechts met bruut geweld konden worden ingedijkt 3).

H e t B e l g i s c h e a r b e i d e r s v e r z e t

De tegenstelling tussen de arbeiders en de vakbonden kwam nog eens duidelijk tot uiting tijdens het konflikt rond de scheepswerf van Cockerill in Hoboken. Nog onder de voorgaande regering Eyskens poogde de direktie door middel van chantage de arbeiders hun premie aan het einde van het jaar te ontfutselen. Dat mislukte. Toen de woedende arbeiders de direktiekantoren kort en klein begonnen te slaan ging de werf onmiddellijk tot de uitbetaling van de premies over.

Toen de regering Martens de regering Eyskens opvolgde werd de heer Eyskens daarin minister van economische zaken. "Uw geld of uw werk" was de leuze waarmee hij de werkende bevolking tegemoet trad. Maar de eis om in totaal tien procent van 't loon in te leveren voor staatssteun aan het bedrijfsleven werd door de arbeiders met een donderend "nee" verworpen.

De houding van de vakbonden en van de vakbondsafgevaardigden was typerend. In de pamfletten die door de vakbeweging werden verspreid werd de brutale chantage van Mark Eyskens volledig overgenomen. In samenwerking met de direktie van de genoemde scheepswerf en de regering organiseerde de vakbeweging verscheidene referendums. Zij verlangde uiteindelijk een referendum per post en kondigde daarbij aan dat diegenen die niet aan het referendum deelnamen als voorstanders van de voorgestelde inlevering zouden worden beschouwd. Via chantage en stemvervalsing zou men het resultaat wel kunnen manipuleren, dacht men.

Inmiddels was de stemming op de scheepswerf van Cockerill om te snijden. De arbeiders leefden reeds verscheidene weken in totale onzekerheid en hun woede keerde zich tegen de vakbeweging. De sekretarissen van de bonden durfden al maandenlang de werf niet meer te betreden. Nu kreeg ook een deel van de vakbondsafgevaardigden op de werf het moeilijk.

Vakbeweging en regering waren er op uit bij de scheepswerf van Cockerill een precedent te scheppen voor wat betreft de hele Belgische arbeidersklasse en in de eerste plaats wel die van het staalbedrijf Cockerill-Sambre. Maar de vlieger ging niet op. Liever echter dan toe te geven en het bedrijf via een kapitaalsinjectie voort te laten werken en weer rendabel te maken, verklaarde men het failliet.

Hoe zeer het gist onder de Belgische arbeiders bleek vervolgens uit de gebeurtenissen in Wallonië, vooral uit de gang van zaken bij de staalreus Cockerill-Sambre. In één week tijds waren er in Luik en Charleroi drie stakingsdagen, waarvan er twee duidelijk uit de hand liepen. Een betoging in Brussel liep uit op zware rellen en vormde de aanleiding tot een discussie tussen Mathot, topman van de Luikse sociaaldemokratie, en een vertegenwoordiger van het Algemeen Belgisch Verbond van Vakverenigingen. De laatste stelde dat men niet ten eeuwigen dage heen en weer kon blijven praten en hij voegde eraan toe, dat de spanning binnen de Belgische arbeidersklasse bijna ondraaglijk was geworden en dat zij zowat niet meer in het gareel kon worden gehouden. De snelle opeenvolging van stakingsakties onder druk van de basis sprak volgens ABVV- bordvoerder duidelijke taal.

Hierop gaf de heer Mathot toe, dat de situatie inderdaad erg gevaarlijk was en dat men de arbeiders zeker niet tot het uiterste moest tergen. Hij zei dat op een moment dat de regering haar plannen voor sociale afbraak nog bekend moest maken. Het laat zich denken dat de openbaarmaking daarvan de spanning bepaald niet zal verminderen. Integendeel! Het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat men in sommige kringen hoe langer hoe meer de vrees koestert, dat België een herhaling zal beleven van de grote stakingsbeweging uit de winter van 1960 op '61.

Toen worstelde het land eveneens met grote economische moeilijkheden, die op de arbeidersklasse werden afgewenteld. Ogenschijnlijk kwam de vakbeweging daartegen in verzet door een algemene staking te organiseren. Die staking leidde tot de val van de regering en tot de vorming van een nieuw kabinet, waarin de sociaaldemokratie vertegenwoordigd was. Die nieuwe regering heeft de maatregelen die zo'n storm van verontwaardigd verzet hadden uitgelokt tenslotte toch doorgevoerd 4).

Of een herhaling van deze feiten zich zal voordoen is natuurlijk onzeker. Het lijkt echter duidelijk dat de huidige regering de lonen met wel twintig procent wil verminderen, uitgesmeerd over twee jaar. Dat daartegen fel verzet zal rijzen behoeft niet te worden betwijfeld, maar het is zeer de vraag of dat komende verzet evenals destijds gekanaliseerd zal kunnen worden. De arbeiders zullen namelijk vast en zeker veel minder dan toen geneigd zijn zich achter de bonden te scharen. Wie zich, in het kamp van de Belgische burgerij, bezorgd afvraagt of een herhaling van 60/61 te vermijden zal zijn, zou zich eigenlijk heel iets anders moeten afvragen. Hij zou moeten *hopen* dat de gebeurtenissen van toen zich *wél* zullen herhalen, omdat juist in woelige tijden de bonden de zekerste steun van de bourgeoisie zijn, een steun waarop zij bij haar plannen voor loondiefstal is aangewezen. Wat de brave burger zou moeten vrezen is, dat 1960/61 zich niet herhalen zal. Want dat zal onherroepelijk betekenen dat de Belgische vakbeweging haar greep op de arbeiders heeft verloren en dat deze zich niet meer voor háár karretje laten spannen of genoeg nemen met simpel stoom afblazen, zoals in de dagen van André Renard. In dat geval zal de beweging van de arbeiders de arbeidersbeweging overspoelen.

-
- 1) Onze opvatting omtrent Solidarnosc verschilt van die van onze Belgische vriend. Naar onze mening is deze Poolse vakbeweging evenals haar 'zusterorganisatie' in 't westen, altijd instrument van de bestaande, kapitalistische maatschappij geweest.
  - 2) Wij vinden dat de schrijver van het artikel de partijpolitieke organisatie van de sociaaldemokratie en de met haar, hetzij nauw, hetzij wat lossier verbonden vakbeweging te veel over één kam scheert en te weinig oog heeft voor beider toch wel degelijk verschillende functie. Met de wijze waarop hij de taak van de vakbeweging schildert kunnen wij grotendeels akkoord gaan. Wat hij over het hoofd ziet is, dat de sociaaldemokratische partij, als het voor de bourgeoisie moeilijk wordt, veelal niet naar de oppositiebanken wordt verwezen. Ze wordt dan juist tot regeren geroepen, soms alléén, soms in een koalitieskabinet. Het voorbeeld van onze Belgische vriend (het optreden van Noske in Duitsland) vormt geen uitzondering op deze regel. Noske's bazen, dat waren de ministers van SDP

en USP, later die van de SDP alléén. En de sociaaldemokraten regeerden óók toen Karl en Rosa werden afgeslacht. De na-oorlogse problemen van het Britse kapitalisme werden door de Labour Party opgelost, voor die van het Italiaanse kapitalisme werden sociaaldemokraten als Pietro Nenni en Ignazio Silone ingeschakeld. De weg naar een moderner kapitalisme werd in Frankrijk ingeslagen onder Léon Blum. Toen Zweden voor een modern kapitalistische aanpak koos, bevond niet alleen de sociaaldemocratie zich aan de regering, maar voerde de vakbeweging zelfs geen oppositie: ze sloot met het Zweedse ondernemersdom de beroemde klassenvrede van Saltsjöbaden. M.a.w. de werkelijkheid is ietwat gekompliceerder dan men uit de schildering van onze Belgische vriend zou kunnen afleiden. In het *algemeen* echter treden partij en vakbeweging, die beide de burgerlijke belangen dienen, op verschillende en wel schijnbaar tegenovergestelde wijze op. Dat kan dan aldus omschreven worden, dat de partij (mede) regeert onder het mom dat op die manier de belangen van de zwakken het beste kunnen worden gediend en dat de vakbeweging, met soortgelijke smoes schijnbaar tegen de regering in het geweer komt.

- 3) Het komt ons voor, dat onze Belgische kameraad hier een mening over Solidarnosc naar voren brengt, die dichter bij de onze staat en die in ieder geval in strijd is met die welke hij in de aanhef van dit opstel heeft verkondigd.
- 4) Deze - naar ons oordeel juiste - schildering houdt wel in, dat onze Belgische vriend erkent, dat de sociaaldemocratie in België ook de kastanjes voor de bourgeoisie uit 't vuur moest slepen. De "socialistische" regering van Achilles v.d. Acker voerde de maatregelen door die de liberaal-katholieke koalitieregering voor hem vanwege 't arbeidersverzet niet kon verwezenlijken.

=====

DE POOLSE MAATSCHAPPIJ WORDT NIET
BEDREIGD DOOR LECH WALESA

De Poolse priemaat Jozef Glomp, het hoofd van de rooms-katholieke kerk in Polen, heeft op zondag 14 maart, op de kop af drie maanden na het instellen van de staat van beleg, een preek gehouden in de Warschause voorstad Ursus voor 20.000 arbeiders van de daar gevestigde traktorenfabriek. In zijn toespraak deed aartsbisschop Glomp een klemmend beroep op de militaire autoriteiten tot vrijlating van vakbondsleider Lech Walesa.

De voorzitter van de onder de huidige staat van beleg verboden vrije vakbond Solidariteit kan volgens de Poolse priemaat een belangrijke rol spelen bij 't tot stand brengen van nationale samenwerking. De kerkvorst legde er vervolgens de nadruk op, dat de aanwezigheid van Walesa in de Poolse samenleving voor niemand en niets een bedreiging zou vormen.

De werkelijke betekenis van Lech Walesa en van zijn optreden in de ka-

pitalistische Poolse maatschappij kan naar onze mening moeilijk beter worden aangegeven dan met deze woorden, waaruit zonneklaar blijkt dat Walesa geen reputatie als klassestrijder heeft opgebouwd, doch zich faam verworven heeft als klassenverzoener. Walesa wordt niet beschouwd als een vijand van de in Polen heersende orde, integendeel zowel Jaruzelski eerst als mgr. Glemp thans beschouwen hem als iemand die mogelijk de potentiële vijanden van die orde met de orde zou kunnen verzoenen. Twee gelijkkluidende oordelen dus. Ze zijn, zelfs niet in het geval van mgr. Glemp, allerm minst uit de hemel komen vallen.

=====

NOTITIES BIJ HET BANENPLAN

De eerste vraag die er ons inziens met betrekking tot het banenplan van minister Den Uyl moet worden gesteld, is niet hoeveel banen dit plan nu werkelijk op zal leveren, maar wat er in feite met dit plan wordt beoogd. Het antwoord schijnt nogal simpel te zijn en voor de hand te liggen: de regering wil arbeidsplaatsen oftewel werkgelegenheid scheppen en wel, volgens sommigen om de werkloosheid terug te dringen, volgens anderen om haar minder snel te laten toenemen. Dat lijkt afdoende, maar slechts dan, wanneer men er zich géén rekenschap van geeft, wat onder *werkgelegenheid* moet worden verstaan.

Werkgelegenheid is allerm minst de gelegenheid tot werken, de gelegenheid tot het verrichten van arbeid *zonder meer*. Het is een gelegenheid die wordt geboden wanneer degene die haar biedt van de te verrichten arbeid voordeel trekt. Meer dan honderdvijftig jaar geleden, in de jaren '20 van de vorige eeuw, schreef de inmiddels totaal in vergetelheid geraakte Britse ekonoom Thomas Hodgskin:

"... Aan een arbeider is het slechts dan toegestaan om te arbeiden, wanneer hij met zijn arbeid niet enkel datgene reproduceert wat hij zelf gebruikt of consumeert en daarmee zichzelf, dat wil zeggen z'n arbeidskracht in stand houdt en/of vervangt, maar wanneer hij er bovendien voor zorgt dat als gevolg van de produktie al het kapitaal dat de kapitalist daarin heeft gestoken met redelijke winst terugkeert..."

Werkgelegenheid, zo wist met andere woorden Hodgskin al, is er dan, wanneer het werk in kwestie winst oplevert aan de ondernemer; werkgelegenheid is er niet, wanneer die winstmogelijkheid ontbreekt. Banen scheppen geen winstmogelijkheden, het is omgekeerd: winstmogelijkheden scheppen banen. Wat overigens nog niet zeggen wil, dat iedere mogelijkheid tot vergroting van de winst automatisch tot een vermeerdering van het aantal arbeidsplaatsen leidt. Wanneer de winstmogelijkheden kleiner worden neemt de werkgelegenheid onherroepelijk af; wanneer de winstmogelijkheden groter worden hangt het van een aantal omstandigheden af of de werkgelegenheid zal toenemen.

Indien de winstmogelijkheden kleiner worden dan wel ontbreken spreekt men van een economische crisis en een economische crisis leidt tot werkloosheid. Maar het is natuurlijk niet zo, dat men een einde aan de crisis

zou kunnen maken door opheffing van de werkloosheid. Economische processen zijn niet *omkeerbaar*. Dat is dezer dagen ook nog eens nadrukkelijk erkend door de Nijmeegse professor Ritzen die één van de voornaamste mede-ontwerpers van het banenplan is geweest. Maar als de filosofie daarachter niet deze is, dat uitbreiding van het aantal banen tot omkeer van de conjunctuur zal leiden, wat is de filosofie achter het banenplan dan wél?

Op donderdag 11 februari is een diskussienota van de minister voor sociale zaken en werkgelegenheid onderwerp van gesprek geweest tussen overheid, werkgevers en vakbondsvertegenwoordigers. In de loop van dat gesprek heeft de heer Van Veen, de voorzitter van het Verbond van Nederlandse Ondernemers, niet voor de eerste keer trouwens, te kennen gegeven dat hij - dat wil zeggen het Nederlandse bedrijfsleven - aan het banenplan geen enkele behoefte had. Dat was, en niet voor het eerst dan, een volstrekt begrijpelijke reactie. Het bedrijfsleven is niet en zeker niet in de eerste plaats in *banen* geïnteresseerd, maar in het aantrekken van de conjunctuur. Het streven van de ondernemers is op winst gericht, op winst die behaald kan worden bij een gunstige concurrentiepositie. Zijn de voorwaarden voor het maken van winst aanwezig, dan komen de banen er ook zonder plan van de regering; zijn die voorwaarden er niet, dan helpt ook het mooiste regeringsplan het bedrijfsleven geen sikkepit; dan komen de banen er niet omdat men van een ondernemer of een onderneming nu eenmaal niet kan vergen, dat er een arbeider of arbeidster in dienst wordt genomen zonder dat dit de ondernemer of onderneming voordeel oplevert.

Natuurlijk, wanneer er een arbeider aan een machine wordt gezet, dan produceert die arbeider waren, die bij verkoop méér opleveren dan de loonsom die de ondernemer aan de arbeider moet betalen plus de overige produktiekosten (per stuk). Daarom is het bij de kapitalistische produktie nu net precies begonnen. Maar dat voordeel (voor de ondernemer) wordt twijfelachtig bij ongunstige conjunctuur. Dan namelijk gaan de produktiekosten en daarmee de concurrentiepositie van een bedrijf een grote rol spelen. De produkten worden alleen dán verkocht wanneer ze goedkoper zijn dan dezelfde produkten van de konkurrent en om goedkopere produkten te kunnen leveren moet de ondernemer technische verbeteringen invoeren, nieuwe machines aanschaffen waardoor méér produkten in dezelfde tijd, beter nog: meer produkten in minder tijd dan eerst kunnen worden vervaardigd. Dit alles is op papier bijzonder eenvoudig, maar in de praktijk kunnen zich problemen voordoen en *zullen* zich vroeg of laat problemen voordoen.

Voor nieuwe machines immers zijn investeringen vereist, moet derhalve kapitaal worden geakkumuleerd. Als gevolg van die akkumulatie kan weliswaar een grotere hoeveelheid winst worden gemaakt, maar tegelijkertijd is er sprake van een voor de ondernemer buitengewoon onaangename en verontrustende tendens: de winst neemt namelijk af *in verhouding* tot het in het bedrijf geïnvesteerde kapitaal.

Aangezien wij hier niet over de aan het kapitalisme eigen conjunctuurbeweging schrijven en eveneens 't ontstaan van de met het dalend winstpercentage samenhangende crisis buiten beschouwing moeten laten om ons tot het banenplan te beperken, volstaan we ermee het volgende op te merken: bij gunstige conjunctuur zijn er allerlei tegentendensen die de daling van het winstpercentage - de daling van de *winstvoet* - afremmen; bij ongunstige conjunctuur is er sprake van een dusdanige daling van de winstvoet, dat de lust om te investeren verdwijnt en iedere kapitaalsakkumulatie tot stilstand wordt gebracht. Pas bij conjuncturomslag is daarvan wederom sprake

en eerst dan ook ontstaat wederom de behoefte aan arbeidskracht.

Met het bovenstaande hebben wij trachten aan te tonen, dat door middel van geen enkel plan banen in 't bedrijfsleven kunnen worden gecreëerd. Dit des te minder, aangezien bij ongunstige conjunctuur eventueel door de overheid geboden investeringsmogelijkheden of faciliteiten, door ondernemers niet zullen worden gebruikt om arbeidskracht aan te trekken, doch integendeel besteed zullen worden voor de aanschaf van kostenbesparende nieuwigheden, zoals bijvoorbeeld "chips".

Misschien zal men willen opmerken, dat met het zogenaamde banenplan in de allereerste plaats banen in de overheidssector moeten worden geschapen. De opmerking is juist en zij voert ons naar het feit, dat banen in de overheidssector bijna zonder uitzondering banen in de dienstverlenende sector zijn, een sector derhalve waarin géén waren worden geproduceerd. De voor dergelijke banen vereiste loonsom is afkomstig uit het overheidsbudget en de overheid verkrijgt haar geldmiddelen óf door belastingheffing óf door lening. In beide gevallen echter gaat het daarbij om geld dat elders - d.w.z. in de produktiesfeer - verkregen is als gevolg van een produktie die reeds heeft plaats gevonden dan wel nog moet worden verkregen bij toekomstige produktie. Dat geld wordt derhalve niet opnieuw in de produktie gestoken, draagt niet bij tot vergroting van het economisch potentieel of verbetering van de konkurrentiepositie van het bedrijfsleven. Er zijn door de aanwending van dat geld voor overheidsbanen in die sector wel minder werklozen, maar er verandert niets aan de situatie, dat steeds meer mensen betaald moeten worden uit winsten die door steeds minder *producerenden* moeten worden opgebracht. Daarmee wordt een situatie in de hand gewerkt, die elders - waar dientengevolge een grotere noodzaak tot rationalisering en bezuiniging ontstaat - tot nieuwe werkloosheid leidt.

De opstellers van het banenplan houden er wel rekening mee dat nieuwe arbeidsplaatsen *hier* tot verlies van arbeidsplaatsen *ginds* zal voeren. Ze becijferen echter dat er door hun plan meer arbeidsplaatsen gewonnen zullen worden dan verloren zullen gaan. Zelfs wanneer die becijfering zou kloppen dan nog verandert er niets aan het feit, dat de overheidsgelden die uit de teruglopende produktie moeten komen niet onbepaald zijn, dat er aan 't banen scheppen door de overheid des te sneller een grens wordt gesteld naar mate er méér geld voor op tafel moet komen. De vervanging van produktieve arbeid door improduktieve arbeid (en zo kan het effect van het banenplan omschreven worden) draagt niet bij tot een oplossing van de kapitalistische moeilijkheden. Het tegendeel is waar zouden we willen zeggen.

=====

I N B E L G I E W O R D T D E S T R I J D F E L L E R

Elders in dit nummer van "Daad en Gedachte" treft men een opstel van een Belgische medewerker aan. Zijn bijdrage was al in ons bezit toen voor de tweede maal binnen betrekkelijk korte tijd de Waalse staalarbeiders in Brussel betoogden tegen het beleid van de Belgische regering met betrekking tot de staalindustrie. Zoals iedereen weet is deze betoging zo moge-

lijk nog meer uit de hand van de organisatoren gelopen dan de eerste. Onze Belgische vriend, die zich op de dag van de betoging (dinsdag 16 maart) te Brussel bevond, heeft ons de daaropvolgende woensdag telefonisch op de hoogte gesteld van de situatie zoals die zich na de voltooiing van zijn artikel ontwikkelde.

Omtrent de gevechten tussen de staalarbeiders en de rijkswacht vertelde hij, dat de handhavers van de openbare "orde" tegen de woedende arbeiders maar slecht waren opgewassen. In de buurt van de in het stadscentrum gelegen Botanische Tuin werd de rijkswacht niet alleen door de met ijzeren staven bewapende arbeiders achtervolgd, maar ook "beschoten" met behulp van door hen vervaardigde katapults. Als projektielen dienden - men had bepaald niet voor niets met *staalarbeiders* te doen - zware ijzeren bouten en moeren. Bovendien hadden de staalarbeiders "kraaiëpoten" vervaardigd die ze kwistig op de weg strooiden wanneer politievoertuigen oprukten.

Dat de arbeiders behoorlijk van zich af wisten te slaan blijkt ook hieruit, dat de Belgische media aan het einde van de dag bekend moesten maken dat er maar eventjes 184 rijkswachters gewond waren, waarvan twee ernstig. Ernstig gewond werd ook een Joegoslavische gastarbeider, die bij een uitwijkmanoeuvre van de betogers door een ballustrade werd gedrukt en dientengevolge vele meters omlaag viel op een zich aldaar bevindend wegdek. Zo hij zou komen te overlijden, aldus onze Belgische vriend, zal de toch al tot grote hoogte gestegen sociale spanning stellig nog verder toenemen.

Afgezien van de gevechten in de hoofdstad is er op vele plaatsen in België sprake van proletarisch verzet. Dat beperkt zich inmiddels al niet meer tot het economisch zwaar geteisterde Wallonië alleen. Op maandag 15 maart was er een "wilde" staking in de kolenmijn van Waterschei in Belgisch Limburg; in Antwerpen lag de eerste dagen van de bewuste week de haven totaal plat en uit andere delen van Vlaanderen werden spontane akties gemeld 1). In Luik zijn arbeiders 't partijgebouw van de liberalen binnengedrongen. Er werden dossiers vernietigd eer ze er weer uit konden worden verdreven. Elders in Wallonië zijn op een gegeven moment "vliegende stakingspiketten" gevormd, n i e t op initiatief van de vakbeweging uiterwaard. Op een gegeven moment trachtte een minister in Nivelles (Nijvel) de opgewonden gemoederen van de arbeiders te sussen, maar 't resultaat beantwoordde allerm minst aan de bedoelingen: juist tijdens de aanwezigheid van de bewindsman in één der plaatselijke fabrieken brak daar een spontane staking uit.

Volgens onze Belgische vriend heeft het verzet van de arbeidersbevolking er reeds toe geleid, dat de regering het aanvankelijke bezuinigingsplan aanzienlijk heeft moeten bijstellen, d.w.z. terugschroeven. Op een bijeenkomst in Dendermonde heeft een lokaal politikus van de Chr. Volkspartij verklaard, dat de huidige regering het naar zijn gevoel hooguit tot juli zou kunnen bolwerken. Een liberale krant als *Het Laatste Nieuws* heeft met grote instemming medling gemaakt van het uiterst gematigde optreden van de Belgische vakbeweging. Maar juist als gevolg van die gematigdheid zijn de gebeurtenissen in een stroomversnelling geraakt.

---

1) Op het tijdstip dat hij ons belde, kon onze vriend nog geen nadere bijzonderheden geven.

=====

Z W I J G T   D E   Z W I J G E N D E   M E E R D E R H E I D   E C H T ?

Een verkiezingsuitslag zegt soms weinig of niets omtrent de politieke kleur van een na die verkiezingen optredende regering. Men hoeft maar te denken aan wat er gebeurde nadat in 1977 de Nederlandse PvdA een aanzienlijke zetelwinst boekte en daarmee in het parlement veruit de grootste van alle fracties kreeg. Het regerende kabinet dat door de voorman van de Partij van de Arbeid werd geleid, moest plaats maken voor een kabinet, dat op de christen-demokraten en liberalen steunde.

Maar als verkiezingsuitslagen *soms* niets zeggen over de *kleur* van een regering, ze zeggen *nooit* wat over haar politieke *koers*. Er zijn in Groot-Brittannië sedert het einde van de tweede wereldoorlog diverse Labour-kabinetten opgetreden. Ze voerden een politiek die, op de keper beschouwd, nauwelijks verschilde van de politiek der conservatieven. Omgekeerd hebben de conservatieve kabinetten in Engeland een politiek gevoerd die nauwelijks afweek van die van Labour. En zoals het in Engeland is gegaan, zo heeft men het ook elders kunnen zien. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld maakte het niet veel verschil of nu de Democraten dan wel de Republikeinen in het Witte Huis zetelden. In Zweden werden na zo'n veertig jaar de sociaaldemocraten opgevolgd door politici van een andere kleur, maar in 't regeringsbeleid heeft niemand ingrijpende wijzigingen kunnen konstateren. Wat Nederland betreft: er zijn natuurlijk nuanceverschillen, om maar te zwijgen van de verschillen in stijl tussen een man als Romme en de oude Drees, tussen Van Agt en Den Uyl of tussen de oude De Gaay Fortman en Jan Terlouw. Er is tussen hen vooral een verschil in *aanpak*, een verschil in benadering.

In het verleden - men moet om het onderscheid goed te zien zeker tot vóór de eerste wereldoorlog teruggaan - was dat anders. Toen was er tussen de diverse politieke partijen *wél* een duidelijk onderscheid, toen kwamen er in het parlement belangrijke politieke vraagstukken aan de orde, toen werd daar een politieke *strijd* gestreden. Dat dit nu niet meer zo is komt hierdoor, dat in het verleden waarop wij doelen de *burgerlijke democratie* nog moest worden voltooid. In de strijd om die burgerlijke democratie waren zaken als *algemeen kiesrecht*, *vrouwenkiesrecht*, *sociale wetgeving*, *kolonialisme*, *openbaar onderwijs* en noem maar op dingen waar de tegenover elkaar staande klassen in de samenleving stuk voor stuk op eigen wijze bij betrokken waren, de arbeidersklasse niet minder dan de heersende klasse omdat de *burgerlijke emancipatie* van de arbeiders nog allesbehalve was oververd. 't Ging in die dagen om de *inrichting* van de burgerlijke maatschappij. Nadat zij eenmaal was ingericht ging het allen nog maar om beheer.

Bij dit alles kwam nog, dat na de voltooiing van de burgerlijke democratie de *werkelijke* tegenstelling tussen de arbeidersklasse en de heersende klasse pas in volle scherpste aan de dag trad. Die tegenstelling was van *sociale* aard en niet van politieke. Door dit alles boetten enerzijds de politieke vraagstukken aan betekenis in en aan de andere kant werd wat er van de politiek dan nog enigszins restte zo sterk door de maatschappelijke tegenstellingen overschaduwd, dat de arbeidersklasse (maar zij niet alleen) iedere echte belangstelling in de politiek verloor. In burgerlijke kringen noemt men dat *apathie*. Men kan het verschijnsel ook op een andere manier beschrijven: de arbeidersklasse toont zich hoe langer hoe onverschilliger voor wat de heersende klasse beroert.

Tegelijk met deze ontwikkeling doet zich een andere voor: omdat de po-

litieke vraagstukken aan betekenis hebben ingeboet (en steeds verder aan betekenis inboeten), worden de verschillen tussen de politieke partijen steeds geringer en onduidelijker. Onlangs werd tijdens een forumdiskussie, waaraan ook de heer Wiegel deelnam, aan deze de vraag gesteld, wat hij wel in een zogenaamd "nationaal" kabinet zag, d.w.z. een kabinet waarin vier partijen vertegenwoordigd zouden zijn "inplaats van de drie die nu al vechtend over straat rollen". Wiegel antwoordde een kabinet als hem voor ogen zweefde wel degelijk voor mogelijk te houden. Maar hij ging niet in op het feit, dat de vraagsteller uitging van een totaal verkeerde voorstelling.

De zogenaamde gevechten tussen de huidige partijen of tussen de huidige ministers zijn *schijngevechten*. Voor zover er nog (enige) strijd wordt gevoerd is het een strijd over bijzaken, over details. Vroeger, toen er wel degelijk fel getwist werd over hoofdzaken, zijn er niettemin een paar maal z.g. "nationale" kabinetten geweest. Met andere woorden: als de vorming daarvan niet belet werd door belangrijke geschilpunten, waarom zouden de volstrekt ónbelangrijke dan een beletsel vormen?

Het gevolg van alles wat wij hierboven hebben beschreven is een "afkeer van de politiek", een "politieke onverschilligheid", die daarin tot uiting komt, dat er een steeds groter percentage van de kiesgerechtigden niet meer naar de stembus gaat. Zij vormt wat wel "de zwijgende minderheid" wordt genoemd. Bij de jongste statenverkiezingen was deze zwijgende minderheid zo groot, dat zij procentueel even talrijk bleek als de aanhang van het C.D.A. Uiteraard wisselt haar grootte bij iedere verkiezing, maar de tendens is onmiskenbaar: zij groeit en niet alleen in Nederland.

In wederom een tv-uitzending konstateerde staatssecretaris Hedy d'Ancona, dat die minderheid blijkbaar gemakkelijk afstand deed van het kiesrecht en zij vroeg zich af, of de strijd daarvoor dan als zinloos werd beschouwd. Een duidelijk antwoord kwam er in die uitzending niet, al bleek daar wel dat verscheidene aanwezigen datgene wat zich in de z.g. politieke arena afspeelt wel voor gezien hielden. Ons antwoord op de vraag van mevrouw d'Ancona luidt, dat strijd voor het kiesrecht *destijds*, toen de burgerlijke democratie nog moest worden bevochten, zin had maar dat de maatschappelijke problemen van nu niet meer via het stembiljet kunnen worden opgelost. In feite is het dát wat ook door die zwijgende minderheid wordt gezegd. Ze maakt weliswaar geen hokje op het stembiljet rood, maar ze laat wel degelijk van haar kijk op de dingen blijken. Ze zwijgt in feite helemaal niet.

Dat is nu inmiddels en eindelijk ook door sommige burgerlijke journalisten ontdekt. Voor het eerst is - na de jongste statenverkiezingen - de zwijgende minderheid serieus genomen. Ze is, zo werd gezegd, uit het stemlokaal weggebleven omdat ze voor de zich aandienende partijen geen alternatief had. Haar wegblijven is een vorm van kritiek op de politiek.

Inderdaad, zo menen wij ook. Maar als dit zo wordt opgevat, dat een andere politiek wél een alternatief zou kunnen bieden, dan zijn wij het er niet mee eens om twee redenen. Wij geloven, op grond van al 't bovenstaande, niet aan de mogelijkheid van een politiek alternatief en wij geloven bovendien, dat zo men er niettemin één zou vinden, de zwijgende minderheid zou blijven bestaan en blijven groeien omdat haar kritiek - of ze zich er nu bewust van is of niet - van maatschappelijke aard is en steeds duidelijker een maatschappelijk karakter aan zal nemen. De *politieke* strijd heeft zijn tijd gehad, de *maatschappelijke* strijd komt steeds meer aan de orde.

=====

VERANTWOORDING VOOR DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(1e kwartaal 1982)

J.W.D. te A. f 50.--; C.H. te A. f 100.--; A.v.d.H. te W. f 60.--; A.T.v.
d.H. te d.H. f 100.--; G.K. te L. f 30.--; J.K. te Z. f 25.--; T.d.J. te
A. f 50.--; A.v.d.M. te N. f 100.--; A.v.d.M. te U. f 35.--; W.M. te D.
f 25.--; K.P. te D. f 32,16; E.T. te N. f 25.--; N.V. te U. f 50.--; B.v.W.
te N. f 25.--; M.J.W. te A. f 40.--; G.R.v.d.M. te L. f 25.--; H.A.D. te
L. f 20.--. Totaal f 792,16.

Allen hartelijk dank, En laten zij, die voor dit jaar nog geen bijdrage
hebben overgemaakt, dit verzuim meteen herstellen.

=====